

MONOGRAFIJA

FAKULTETA VETERINARSKE MEDICINE

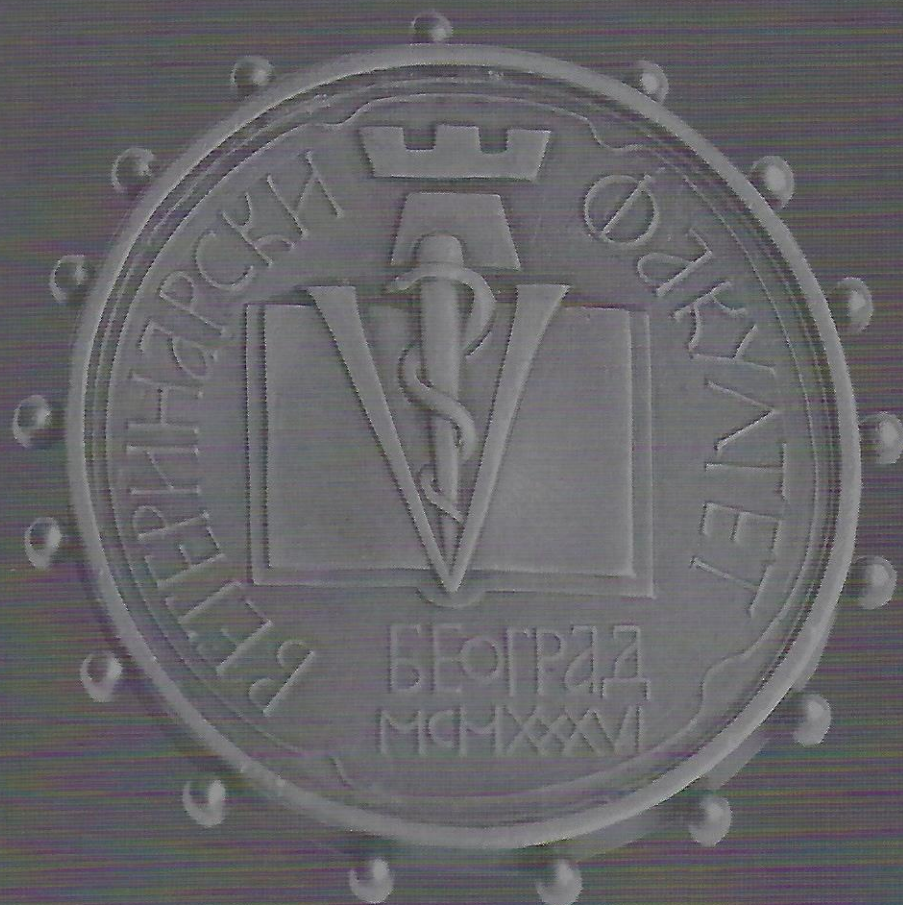
UNIVERZITETA U BEOGRADU

1936 - 2016

ISTORIJSKI OSVRT NA ŠKOLOVANJE
VETERINARSKIH KADROVA U SRBIJI

HISTORICAL SURVEY OF EDUCATION
OF VETERINARIANS IN SERBIA

Još u vreme dok je bio lovac, čovek je koristio neke postupke koji su danas deo veterinarskih delatnosti. Pripitomljavanje životinja i razvoj stočarstva zahtevali su pružanje pomoći oboleloj stoci i brigu o njenoj ishrani i smeštaju. Istovremeno, veterinarska medicina nije se mogla razdvojiti od humane medicine i njenog razvoja. Kao i u evropskim zemljama tako su i u Srbiji lekari početkom XIX veka, pored brige o zdravlju ljudi, brinuli i o zdravlju stoke. U XIX veku Srbija je svoje potrebe za veterinarskim kadrovima (prvobitno za potrebe vojske) podmirivala kadrovima iz susednih zemalja. Prvi veterinarski kadrovi (opet za potrebe vojske) počeli su da se školuju 1886. godine (potkivačka škola), a 1901. godine osnovana je škola za veterinarske pomoćnike. Takođe su za potrebe vojske, a zatim i za civilne stipendisti bili slani na veterinarske studije u inostranstvo (pretežno u Beč, ali i u druge evropske gradove). U Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca 1919. godine u Zagrebu osnovana je Visoka veterinarska škola (od 1924. godine Fakultet). Drugi veterinarski fakultet u Kraljevini osnovan je 1936. godine u Beogradu. Posle Drugog svetskog rata u FNRJ, veterinarske studije su osim u Zagrebu i Beograd postojale još i u Sarajevu i Ljubljani. Obrazovanje veterinarskih tehničara bilo je organizovano u više srednjih škola. Danas se u Srbiji diploma doktora veterinarske medicine može steći na Fakultetu veterinarske medicine Univerziteta u Beogradu i na Departmanu veterinarske medicine Poljoprivrednog fakulteta Univerziteta u Novom Sadu.

While still a hunter, man did some specific actions which were part of veterinary practice. Taming animals and development of cattle breeding required helping sick animals, and caring for their nutrition and keeping. Veterinary medicine can not be separated from human medicine and its development. Just like in any other European country in the beginning of XIX, in Serbia, beside treating sick people, doctors took care of animals as well. In the 19th century, Serbia satisfied its needs for veterinarians (first for army purposes) from the surrounding countries. The first veterinarians started their formal education (for army needs) in 1901. when the school for veterinary technicians was founded. Veterinary students were educated firstly in Vienna and other European cities primarily for the army and later civilian needs. In the Kingdom Of Serbs, Croats and Slovenians first Faculty of Veterinary Medicine was founded in 1919. The second faculty was founded in Belgrade in 1936. After the Second World War in ex-Yugoslavia, beside Belgrade and Zagreb faculties were founded in Ljubljana and Sarajevo and veterinary technicians were educated in several schools. Currently in Serbia, a degree in veterinary medicine can be obtained at Faculty of veterinary medicine in Belgrade as well at the Department of veterinary medicine of Faculty of Agriculture in Novi Sad.

*Dr sci. med. vet Milan Ž. Baltić,
redovni profesor*

Uvod

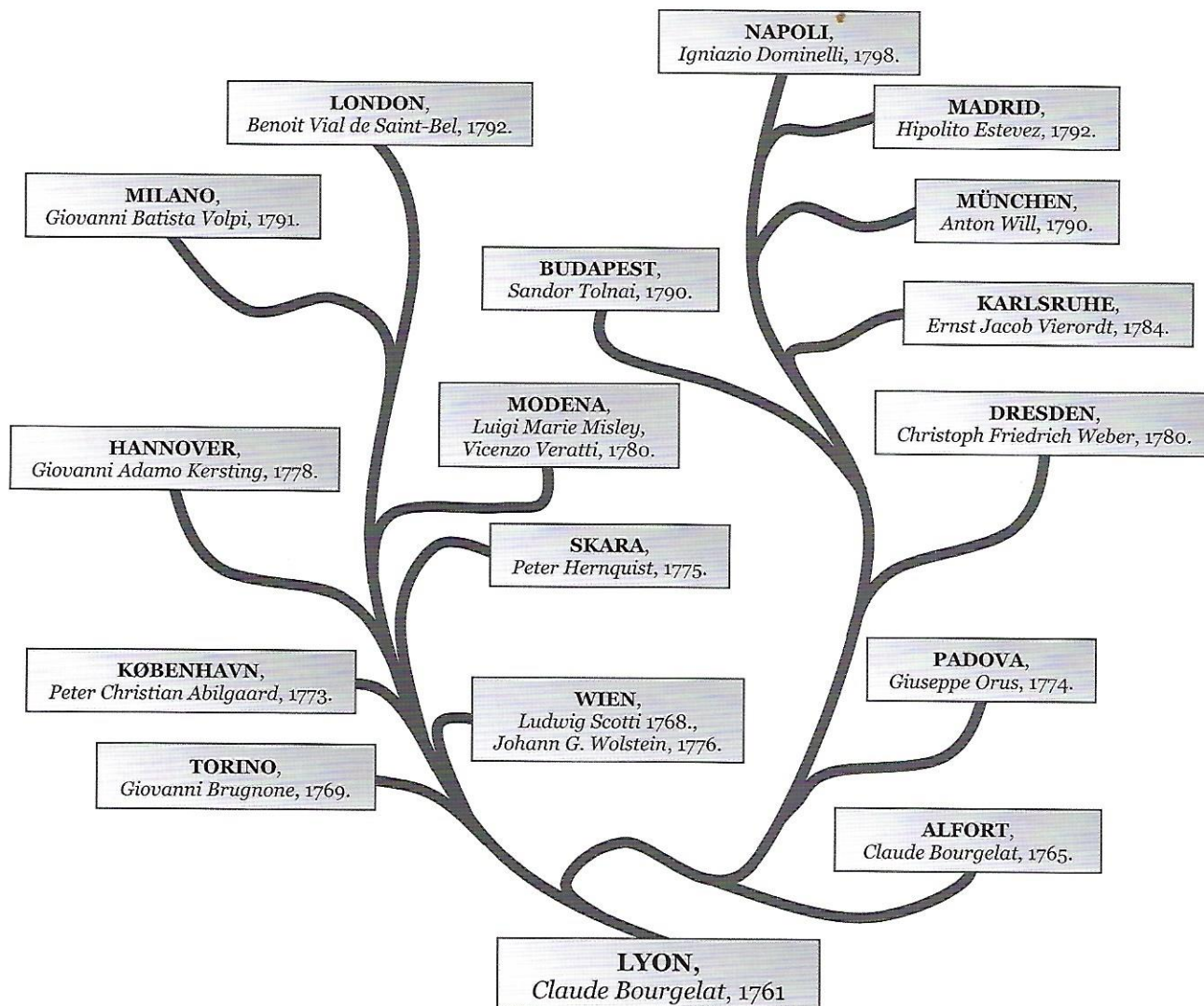
Čovek je postao istinski poljoprivrednik i stočar pre više od deset hiljada godina. Pripitomljavanje životinja i njihovo gajenje, bilo zbog ishrane ili iskorišćavanja u druge svrhe (rad, lov, odevanje, rat) neminovno je imalo za posledicu potrebu za pružanjem pomoći obolelim životinjama. Da li se može reći da su to počeci veterinarske medicine? Ima li starijih veterinarskih disciplina od lečenja stoke? Nije li higijena mesa postojala i dok je čovek bio isključivo lovac? Da li je lovac umeo da uoči patološki promjenjena tkiva? Da li je mogao da razlikuje sveže od pokvarenog mesa? Danas se sa sigurnošću može reći da je, još dok je čovek bio samo lovac došlo do izdvajanje socijalnih grupa koje su bile vičnije lovu, grupa koje su bolje poznavale obradu trupa, kao i grupa čija aktivnost je bila vezana za neke postupke konzervisanja mesa (Gowel, 1985).

Pripitomljavanje životinja i njihovo uzgoj neminovno su imali za posledicu ne samo potrebu za pružanjem pomoći oboleloj stoci, nego i za poznavanjem uslova držanja, ishrane i drugih aktivnosti koje su omogućavale, kako bi se to danas reklo, dobre proizvodne rezultate. Sigurno je da su se među prvim stočarima izdvajali pojedinci koji su o životinjama, njihovim potrebama i bolestima znali više od drugih. Takvi pojedinci su svoja empirijski stečena znanja prenosili iz generacije u generaciju. Potreba za ljudima koji su bolje poznavali životinje rasla je sa porastom broja stoke. Koliko je obučenih ljudi bilo potrebno da zaštiti kopita stotine hiljada konja Aleksandra Makedonskog sa jedne strane i nekoliko stotina hiljada konja Darija, sa druge strane? Koliko je potkivača bilo u Dušanovom carstvu, koliko je ih je bilo potrebno za konjicu cara Lazara? A potkivači su bili ti koji su brinuli o svakako najosetljivijem delu tela konja – kopitu.

Veterinarska medicina srednjovekovne Srbije

Kao i u slučaju humane medicine, Sloveni su na Balkanskom poluostrvu zatekli izvesnu vizantijsku veterinarsko medicinsku tradiciju, koja vodi poreklo iz antičkog perioda. U spisima iz tog doba (XI i XII vek) pominju se vizantijski lekari i medicinski

spisi napisani na grčkom jeziku. Verna slika o stanju medicinskih prilika (a kad to kažemo, mislimo i na veterinarsko medicinske prilike u vizantijskim oblastima) u doba doseljavanja Slovena nije sasvim moguća, jer o tome nema konkretnih podataka. To ne znači, međutim, da u periodima doseljavanja Slovena i kasnijeg formiranja prvih srpskih država nisu postojali određeni medicinski običaji i ustanove. Još u praksi antičke epohe, koja se nastavila i u vreme Vizantije postojali su propisi za koje se danas zna da su u potpunosti veterinarski. Neki rimski gradovi (npr. Domavija kod Srebrenice) imali su svoje gradske klanice. Rimljani su u svakom gradu imali ljude koji su brinuli o problemima komunalne higijene, pa tako i o uklanjanju životinjskog otpada (Katić, 1989). Propisi o uređenju srpskih srednjovekovnih gradova (Kotor, Budva) o uređenju klanica u njim vode poreklo iz antičke epohe. Grad Kotor je, u Statutu iz 1301. godine, imao član u kojem se govorilo o potkivanju konja i obavezama veterinara (empirika). Slične propise nalazimo i u srpskom Rudarskom zakoniku Despota Stefana Lazarevića iz 1412. godine u kojem se govori o obavezama potkivača (Katić, 1957., Katić i Radojčić 1964). U doba Nemanjića, u Kotoru je osnovana apoteka. U medicinskoj praksi je korišćen Hodoški terapijski zbornik (1390. godine) koji se smatra najstarijom knjigom srpske medicine (Pop Cenić, 1990). Hodoški zbornik sadrži veliki broj recepata koji su upotrebljavani za lečenje ljudi i životinja. Jedan od prvih lekara koji se pominju u Srbiji (1298. godine) je bio Prvoslav. Na dvoru kralja Stefana Dečanskog radili su Egidije (Magister Egidus, 1326-1327) i Menča Baranin (Medicus Menca Atibaranus). Prvi veterinar empirik pominje se u doba kralja Milutina. Bio je to Voja Mutilović, čija je nadgrobna ploča uzidana u crkvi Svetog Đorđa (zadužbina kralja Milutina), manastira Nagoričane kod Kumanova. Iako je bio lekar, Lavrentije iz Bolonje se bavio lečenjem životinja u Kotoru, a ovaj podatak datira iz 1397. godine (Katić, 1971, Katić, 1957) Hilendarski medicinski kodeks nastajao je od XIII do XV veka i u njemu su prikupljena onovremena postojeća saznanja sačuvana u različitim medicinskim spisima. Sudeći po medicinskom sadržaju ovaj kodeks je mogao da sastavi samo neki učeni lekar. Hilendarski medicinski kodeks sadrži spise o dijagnostici, spise o zaraznim bolestima, farmako-

Najstariji veterinarski fakulteti u Evropi i njihovi osnivači

loške spise, farmakoterapijske spise, spise o flebotomiji, spise iz pedijatrije i toksikološke spise. Ovaj kodeks je svakako najvrednija medicinska knjiga na srpskom jeziku Srednjeg veka te predstavlja spomenik od velike važnosti. Ova knjiga potvrđuje da se do osvajanja srpskih zemalja od strane Turaka srpska medicina razvijala uporedo sa evropskom (Anonimus, 1989). Srpska medicina će 250 godina ostati na temeljima Salerno-Montpeljenske škole, sve do pojave prvog lekara Srbina, Jovana Apostolovića (1757. godine) koji je doktorsku diplomu stekao na Jenskom Univerzitetu (Katić, 1989). Na marginama Gračaničkog trebnika (1397. godine) zabeleženo je

da se metiljave ovce leče papratom. Skoro 150 godina kasnije (1542. godine) u „Službeniku“ je opisan pomor ovaca i zabeleženo je da je narod primjenjivao vakcinu (‘kalemio’) protiv ovčijih boginja (Pop Cenić, 1990).

Medicinske prilike na prostorima u koje su se doselili Sloveni u suštini su nastavak medicine antičkog sveta. Ovu kulturu Vizantija je delom nasledila, čuvala i prenela od prve antičke medicinske škole. To znači da je srpska medicina nastala na osnovama antičke medicine, a dalje se razvijala najviše pod uticajem Salerno-Montpeljenske škole, te da je srednjovekovna srpska medicina po svojem učenju bila

evropska i da se nije razlikovala od italijanske (Salerno) i francuske (Montpelje) medicine XIV i XV veka. Interesovanje za zapadnjačku medicinu bilo je uslovljeno političkim, ekonomskim i kulturnim prilikama u srpskim zemljama toga doba. Moguće je da su razvoju srpske medicine srednjeg veka doprinele i razlike u sistemu školovanja na Zapadu i Vizantiji. U Vizantiji se medicina razvijala kao zanat, pri većim bolnicama, gde se znanje sticalo praksom. Na Zapadu se izučavala na univerzitetima po strogo određenom sistemu i tu se sticalo solidnije medicinsko obrazovanje. Turska osvajanja i pad Carigrada (1453 godine) prekinula su razvoj vizantijske medicine, kao i najznačajnije veze Srbije sa Zapadom. Te veze se ponovo uspostavljaju tek krajem XVIII i početkom XIX veka (Katić, 1989) čemu su najviše doprineli Srbi iseljenici u Austro-Ugarsku. Najveći broj prvih veterinara u Srbiji bio je iz Austro-Ugarske i oni su bili različitih nacionalnosti (Srbi, Česi i Austrijanci).

Claude Bourgelat (1712 - 1779) – osnivač prve Visoke veterinarske škole u Evropi

Istorija veterinarstva može da se podeli na dva perioda. Prvi je period empirije dok veterinarstvo kao nauka počinje da se razvija krajem XVIII veka, osnivanjem prve Visoke veterinarske škole 1761. godine u Lionu (ukazom Saveta kralja Luja XV). Četiri godine kasnije otvoren je departman u Parizu (Maison d'Alfort). Do 1800. godine biće osnovane Visoke veterinarske škole u više gradova u Evropi (Torino, Getingen, Beč, Hanover, Drezden, Frajburg, Marburg, Milano, Berlin, Minhen, London, Madrid i Kopenhagen). Medicinski fakulteti u Evropi osnivani su krajem XII veka (dakle, čitavih šest vekova pre

veterinarskih fakulteta) uprkos činjenici da humana i veterinarska medicina imaju toliko toga zajedničkog. Ova vremenska razlika može da se objasni ekonomskim razlozima i velikim promenama u razvoju društva koje su započele sa prestankom feudalizma.

Obrazovanje veterinarskih kadrova od početka XIX veka do kraja Prvog svetskog rata

Početak XIX veka u Srbiji nije bilo veterinara, što i nije neobično za zemlju koja je bila pod turskom vlašću. Stoku su lečili ljudi iz naroda, koji su se manje – više specijalizovano bavili ovim poslom. U Karađorđevo vreme, u Srbiji je boravio Jovan Petrović-Kovač (poznat kao Jovan Kovač), učeni kovač i potkivač. Znanje potkivačkog zanata davalo mu je ovlašćenje da se bavi i lečenjem stoke, a sam Karađorđe je izuzetno cenio njegov rad. Za vreme Karađorđeve vlasti u Srbiji je boravila i jedna ruska vojna konjička jedinica, koja je u svom sastavu imala i ljude koji su brinuli o zdravlju konja. Oni su sasvim sigurno pružali pomoć oboleloj stoci u Srbiji i svoja iskustva prenosili na ljude iz srpskog naroda. Matija Nenadović u svojim Memoarima pominje da je njegov konj lečen u veterinarskoj bolnici u Obrenovcu, za koju se osnovano tvrdi da je bila ruska. Ozbiljniji pristup brizi o zdravlju stoke vezuje se za osnivanje Ministarstva unutrašnjih dela i njegovog Sanitetskog odeljenja 1839. godine. Sanitetsko odeljenje je pored brige o zdravlju ljudi, brinulo i o zdravlju stoke. Lekari su u to vreme na studijama slušali predmet Stočne zaraze, a to je u nedostatku veterinara bilo dovoljno da se okružnim lekarima-fizikusima poveri i briga o zdravlju životinja. Nедуго после тога (1842. godine) načelnik Sanitetskog odeljenja traži da se uvede zvanje zemaljskog veterinara u Srbiji. Međutim, i pre toga su u Srbiji radili strani lekari, koji su bili i veterinari (F. Bihele, F. Budai, J. Šauengel, F. Birg) ili samo veterinari (I. Aleksijević Bolečnjikov-Borašnov, J. Gec). Jovan Gec je napisao i prvu veterinarsku knjigu na srpskom jeziku («Hipologija») koja je štampana 1862. godine. U srpsku vojsku je 1851. godine za marvenog lekara, primljen u službu, Jovan Teodorović iz Novog Sada.

Potrebe za veterinarima pretežno su bile podmirivane stručnjacima iz inostranstva (Divljanović, 1966).

Knez Mihajlo Obrenović, 1860. godine, dovede francuskog majora Ipolita Mondena u Srbiju, unapređuje ga u čin pukovnika, a 1861. godine postavlja ga za načelnika Glavne uprave. Već sledeće godine imenuje ga za ministra vojske. Pristupajući modernizaciji srpske vojske, Ipolit Monden modernizuje i veterinarsku službu, pa između ostalog izjednačava marvenog lekara sa lekarom humane medicine. Državnom savetu predlaže da imenuje glavnog marvenog lekara. Državni savet prihvata ovaj predlog i na to mesto dolazi francuz Karlo Tranšan, koji donosi zakone i propise koji se do 1918. godine nisu značajnije menjali. U dodatku Zakona o ustrojstvu vojske iz 1865. godine precizirane su i obaveze marvenih lekara i potkivača. Tako u jednom članu tog dodatka stoji: „Višim i nižim potkivačima u dužnosti je, da u bolnici i kovanju vrše službu koju im određuju marveni lekari i ovi su ih dužni poučavati i nastavljati u kovu i lečenju konja i ostale stoke“ (Pop Cenić, 1990).

Prva obuka veterinarskih kadrova vezuje se za osnivanje Potkivačke škole za vojne potrebe 1866. godine. Međutim, znanja iz veterinarske medicine u Srbiji XIX veka počinju da se stiču ranije, odnosno od osnivanja Artiljerijske škole 1850. godine koja je bila preteča vojne akademije. Nastavni plan artiljerijske škole za oficire je obuhvatao 38 predmeta, a među njima Hipologiju, Pravila konjičke službe, Jahanje i vožnju. Školovanje je trajalo četiri godine. Podoficirski kadar u vojsci Srbije XIX veka je počeo da se školuje 1854. godine. Tako je Programom i pravilom za ispite nižih činova u srpskoj vojsci iz 1875. godine artiljerijski kaplar i podnarednik morao da ume da raspoznaje konje i njihovu namenu, dobar od lošeg kova, da ima znanja iz unutrašnje službe o negovanju i čuvanju konja, kao i o bolestima konja. Već sledeće godine neki od uslova za dobijanje čina artiljerijskog podnarednika, odnosno narednika bili su: raspoznavanje konja, poznavanje bolesti konja, načina lečenja konja i ocene konja. Te, 1876. godine definisani su i Programi provere znanja za konjičkog kaplara, podnarednika i narednika. Tim programima određeno je da oni moraju da znaju: “red po štalama, namenu konja, razlikuju dobar od rđavog kova, da odrede starost konja i da leče osnovne bolesti ko-

nja“. Stajaća Vojska Srbije je 1860. godine imala četiri roda vojske (pešadija, artiljerija, inženjerija i radnička četa). U radničkoj četi je bilo 250 ljudi, a među njima 15 sedlara i 5 potkivača. Sve do Prvog svetskog rata, artiljerijski konjički oficiri i podoficiri morali su imati znanja o konjima (nega, ishrana, potkivanje, lečenje, itd) (Stanić i sar., 2007).

Kao što je već napomenuto, Vojno potkivačka škola osnovana je 1866. godine. Potkivači su po završetku školovanja bili raspoređivani u vojne jedinice. Najbolji učenici ove škole su 1880. godine otišli u Beč na školovanje za marvene lekare. Prva osmorica koji su bili poslani na školovanje u Beč, uspešno su završila školovanje i vratila se u Srbiju na dužnost vojnih marvenih lekara.

Osim potrebe za oficirskim veterinarskim kadrovima (veterinarima, marvenim lekarima) i potkivačima u Vojsci Srbije postojala je i potreba za osposobljavanjem veterinarskih pomoćnika. Zbog toga je 1901. godine osnovana Veterinarska škola. Školovanje je trajalo dve godine, a na svakoj godini su bila po dva tečaja. Stručni predmeti u ovoj školi su bili: Anatomija konja i goveda sa fiziologijom, Potkivanje konja i goveda, O rasama konja i goveda, Higijena konja i goveda, Ocena konja po njihovoj spoljašnosti, Poznavanje, spravljanje i davanje lekova bolesnoj stoci, Patologija i terapija unutrašnjih i zaraznih bolesti konja i goveda sa patološkom anatomijom i vršenje sekcija, Antiseptičko i aseptičko lečenje konja i goveda sa malom hirurgijom, O poznavanju potrebnih instrumenata i zavoja, O pregledu stoke i mesa i Praktična obuka iz potkivanja konja i goveda. Posle prve uspešno završene godine školovanja, polaznici škole su unapređivani u kaplare, po završetku škole u podnarednike, a posle godinu dana službe u trupci (artiljerija, konjica, vozarski eskardoni, konjičke baterije) u marveno-bolničarske narednike. Posle šest godina, u zavisnosti od rezultata rada, mogli su kraljevim ukazom da budu unapređeni u veterinarske pomoćnike druge klase. Upravniku Veterinarske škole bila je potčinjena i Vojno potkivačka škola (Stanić i sar., 2007).

U Srbiji XIX veka, veterinarska struka u vojsci je bila od izuzetnog značaja. Zakonom o uređenju sanitetske struke u Srbiji iz 1881. godine definisano je da svaki okrug u Srbiji mora da ima svog okružnog marvenog lekara. U samom Sanitetskom odeljenju

Ministarstva unutrašnjih dela radio je i glavni marveni lekar. Mesta okružnih marvenih lekara bila su u prvo vreme popunjavana veterinarima iz vojske i iz inostranstva. Kako su potrebe za veterinarima bile sve veće, država je preko sanitetskog odeljenja slala stipendiste na studije veterinarske medicine u inostranstvo. Potencijalni stipendisti morali su da imaju završenu srednju spremu, a izbor kandidata posle prijavljivanja na konkurs vršila je Velika škola. Već 1882. godine na studije u Beč otišlo je deset stipendista. Studije je završilo njih sedam. S obzirom na tadašnje društvene, ekonomske i političke prilike, razumljivo da je najveći broj stipendista upućivan na studije u Beč. Srbija je posle sticanja samostalnosti (1878) vrlo brzo sklopila prvi Trgovinski ugovor sa Austro-Ugarskom (Divljanović, 1972).

U interesu Srbije je bilo da izveze što više žive stoke. Austro-Ugarska nije ograničavala uvoz (broj životinja) iz Srbije. Izvoz stoke u Austro-Ugarsku definisan je Veterinarskom konvencijom između dve zemlje, koja je sklopljena istovremeno sa Trgovinskim ugovorom. Osnovni cilj Konvencije je bio sprečavanje prenošenja zaraznih bolesti. Srbija je bila obavezna da zbog govede kuge zabrani uvoz i tranzit goveda iz Turske, Rumunije i Bugarske. Uslove konvencije diktirala je Austro-Ugarska. Da bi zadovoljila ove uslove Srbija je morala da ima dovoljno i dobro organizovanu veterinarsku službu. Pored toga, veterinari su morali da raspolazu istim znanjima kao i austro-ugarski veterinari. Otuda je sasvim razumljivo da se najveći broj veterinaru školovao u Beču. Krajem XIX veka u Srbiji je bilo dovoljno veterinaru za rad na izvozu stoke i organizaciji izvoza, ali i za osnivanje svog svoje udruženja – Srpskog veterinarskog društva (1890). Zahvaljujući ovom udruženju, srpska Veterinarska služba je izdvojena iz Sanitetske službe i prelazi u Ministarstvo narodne privrede gde dobija svoje odeljenje (1900), na čijem čelu je bio glavni marveni lekar. Nedugo zatim (1905), počinje da izlazi Veterinarski glasnik koji je afirmisao struku, doprinosio širenju znanja i podsticao na stalno usvršavanje veterinaru. Carinski rat (1906) sa Austro-Ugarskom doveo je do značajnih promena u delatnosti veterinarske službe koja je bila primorana da svoje aktivnosti i znanja usmeri na industriju mesa. Carinski rat ograničava izvoz živih životi-

nja u Austro-Ugarsku. Izvoz je bio najveći početkom XX veka, tako da je 1904. godine izveženo 147.275 svinja, 1903. godine 83.977 goveda, 1900. godine 55.663 ovce, a iste godine i 3.453 konja. Carinski rat je preorjentisao stočarsku proizvodnju u pravcu izvoza mesa i proizvoda od mesa u Italiju, Englesku, Francusku, Nemačku, Austro - Ugarsku, Egipat i Maltu. Izvoz mesa i proizvoda od mesa 1908. godine iznosio je 9.076 tona. Sadašnja „kvota“ izvoza junećeg mesa iz Srbije u zemlje Evropske Unije je od 8.000 do 10.000 tona. To znači da je Srbija 1912. godine u tadašnjim granicama imala proizvodnju mesa jednaku onoj koju na istom prostoru ima Srbija danas (Jeftić, 1990; Divljanović, 1972, Baltić i saradnici, 2009).

Ako analiziramo stanje u stočarstvu Srbije krajem XIX veka i početkom XX veka, obim izvoza žive stoke, mesa i proizvoda od mesa i razvoj klanične industrije, onda sa sigurnošću možemo da tvrdimo da je doprinos veterinarske službe svemu tome veoma velik. To nas dalje navodi na zaključak da su veterinari tog vremena bili izuzetno stručno obrazovani i da po znanju nisu nimalo zaostajali za svojim kolegama iz zapadnih zemalja. Može se čak pretpostaviti i da su znali više jer su bili školovani na različitim univerzitetima, a u nevelikoj zemlji kakva je Srbija mogli su da razmenjuju znanja i iskustva stečena u različitim školama. Na taj način, mogli su da primene ono što je u veterini tog doba bilo najbolje u Evropi. Prvi svetski rat je, nema sumnje, prekinuo jednu aktivnost službe koja je pre toga bila u punom zamahu. Rat je našu veterinarsku službu približio veterinarskim službama saveznika, pre svega francuskoj veterinarskoj službi. U toku Prvog svetskog rata, u srpskoj vojsci je bilo nekoliko francuskih oficira veterinaru. Oni su pored brige o zdravlju stoke raznjivali iskustava iz svakodnevnne veterinarske prakse sa kolegama iz Srbije. Na Solunskom frontu bilo je 47 srpskih veterinaru (23 vojna, 23 civilna i jedan zarobljenik) i 13 veterinarskih pomoćnika (od kojih su osmorica bili studenti). Od 1916. do 1918. godine sa srpskim veterinarima je radilo i 56 francuskih veterinaru i 12 potkivača. Srpska vojska je na Solunskom frontu organizovala školu za 40 potkivača, pri čemu je obuka obavljena u francuskim jedinicama (Divljanović, 1977).

Obrazovanje veterinarskih kadrova posle Prvog svetskog rata

Veterinarska služba je pred Prvi svetski bila svesna činjenice i rat da Srbiji, kao stočarskoj zemlji treba više veterinarara, i da im je usled toga potrebna sopstvena veterinarska škola. Ta ideja nije napuššana ni za vreme rata. Posle zborova marvenih lekara održanih krajem maja i početkom juna 1918. godine u Vodeni (Grčka) i tokom augusta iste godine u Solunu urađen je Projekat organizacije veterinarske službe za posleratno vreme. Ovaj projekat nije obuhvatao samo buduću organizaciju veterinarske službe (vojne i civilne), već se odnosio i na obrazovanje. Istaknuta je potreba za osnivanjem Visoke veterinarske škole, Bakteriološko-higijenskog zavoda (kroz koji bi postepeno prošli svi veterinari), Potkivačke zanatske škole, kao i organizovanja kurseva za pregledače mesa i veterinarske bolničare. Takođe je naglašeno da postoji potreba da se veterinari upoznaju sa radom veterinarskih bolnica savezničkih zemalja, kao i sa drugim veterinarskim ustanovama u tim zemljama (Divljanović, 1972). U Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca, nedugo po njenom osnivanju, u Zagrebu je ukazom prestolonaslednika Aleksandra (1919. godine) osnovana Visoka veterinarska škola (skoro 150 godina posle osnivanja prve Visoke veterinarske škole U Lionu, 1761. godine). Time je ostvarena jedna zamisao iz 1844. godine, kada je Gospodarsko društvo u Zagrebu pokrenulo inicijativu za osnivanje Visoke veterinarske škole u tom gradu. Krajem XIX i početkom XX veka ta ideja je bila sve bliža realizaciji. Prvi svetski rat je možda nije ni usporio. Naime, usled sloma Austro-Ugarske monarhije nastavak započetih studija veterine u Beču, za mnoge studente sa područja koja su se našla u novoj državi (Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca) bio je po završetku rata otežan i skoro nemoguć (Anonimus, 1929).

U tim uslovima, ubrzan je rad na osnivanju i početku rada Visoke veterinarske škole u Zagrebu. Ukazom Kralja Aleksandra iz 1924. godine, Visoka veterinarska škola u Zagrebu pretvorena je u Veterinarski fakultet, Sveučilišta Kraljevine Jugoslavije. Posebnim ukazom Kralja Aleksandra od tri profesora koji su imenovani za osnivače (fundatore) Veterinarskog fakulteta u Zagrebu dvojica su kasnije bili i profesori Veterinarskog fakulteta u Beogra-

du (Mile Rajčević i dr Petar Đurić). Profesor Mile Rajčević, koji je bio veterinar, bio je i prvi upravnik Bujatričko- porodiljske klinike i prvi dekan Veterinarskog fakulteta u Beogradu (prva tri nisu bili veterinari). Profesor Petar Đurić je Drugi svetski rat proveo u izbeglištvu u Beogradu gde je za to vreme radio na Veterinarskom fakultetu. Kada je u Zagrebu 1955. godine penzionisan, ponovo se našao u Beogradu gde je proglašen za počasnog profesora Veterinarskog fakulteta u Beogradu. U godišnjaku Sveučilišta Kraljevine Jugoslavije u Zagrebu za školske 1924/1925 i 1928/1929 godine nalazimo da je Milivoje Čoporda 1928. godine stekao doktorat veterinarske medicine (među prvih 15 doktora Veterinarske medicine fakulteta u Zagrebu), a Jovan Dimić 1929. godine. Obojica su kasnije bili profesori Veterinarskog fakulteta u Beogradu. Iz istog godišnjaka saznajemo da su u tom periodu Svetosavske nagrade za studentske radove dobili apsolvent veterinarske medicine Franjo Mlinac i student veterinarske medicine Marko Radojčević. Doktor Franjo Mlinac je bio prvi upravnik Instituta za mikrobiologiju Veterinarskog fakulteta u Beogradu, a doktor Marko Radojčević drugi upravnik ovog Instituta (Anonimus, 1929).

Veterinarski fakultet u Zagrebu je obrazovao kadrove koji su po okončanju studija i kasnije u toku rada po potrebi službe raspoređivani i premeštani na radna mesta širom Kraljevine a ne po sopstvenom izboru. Tako je 1938. godine, doktor Marko Radojčević premešten iz Zagreba u Glinu, Nikola Babić iz Novog Pazara u Čakovec (Hrvatska), doktor Jovo Hrgović iz Šida u Osijek (Anonimus, 1938). Između dva svetska rata, u Srbiji je bilo najviše veterinarara školovanih na Veterinarskom fakultetu u Zagrebu. Manji broj, uglavnom starijih veterinarara, završio je studije veterinarske medicine na drugim Univerzitetima u Evropi (Beč, Budimpešta, Brno, Bern, Kijev, Pariz). Ideja veterinarara Solunaca o osnivanju Visoke veterinarske škole u Beogradu, pored već postojećeg Veterinarskog fakulteta u Zagrebu, nije bilo lako ostvarljiva. Smatralo se da je za Kraljevinu Jugoslaviju dovoljan jedan fakultet. Ipak zalaganjem Veterinarskog odeljenja Ministarstva poljoprivrede, a najviše njegovog načelnika, doktora Ljubomira Mladenovića 1936. godine je doneta Uredba o osnivanju Veterinarskog fakulteta u Beogradu. Uredba je doneta bez učešća Beogradskog

Univerziteta i bez pozitivnog mišljenja Veterinarskog fakulteta u Zagrebu. Osnivanje Veterinarskog fakulteta u Beogradu nije podržalo ni Jugoslovensko veterinarsko udruženje. Ipak, u augustu 1936. godine, Senat Univerziteta imenuje prvi privremeni Savet fakulteta koji na sednici od 7. oktobra donosi odluku o početku upisa studenata u prvi semestar. Te godine, u prvi semestar je upisano 149 studenata (u prvi semestar 2011. godine je upisano 156 studenata). Prvi studenti su diplomirali 1941. godine. To su bili studenti koji su na Veterinarski fakultet u Beogradu došli sa drugih fakulteta. Prvi doktorati su odbranjeni 1940. godine. Istog dana doktorirali su Marko Seferović (poručnik) i Ladislav Tomić (redov). Rat je 1941. godine zatekao Fakultet sa 25 nastavnika, 16 asistenata i 411 studenata (15 studenata stranaca). Iz prve generacije, upisane 1936. godine, prva četvorica (Milovan Jovanović, Đorđe Sofrenović, Vojislav Jovanović i Ljubomir Milin) su diplomirala 1942. godine istog dana. Upis studenata nastavlja se 1945. godine, kada je studije upisalo oko 500 studenata, što je predstavljalo veliko opterećenje i ogroman napor za nastavnike i saradnike (Baltić, 1990). U posleratnoj Jugoslaviji, s obzirom na broj stoke, inteziviranje stočarske proizvodnje, izvoz žive stoke i izvoz mesa i proizvoda od mesa, potrebe za veterinarima su i dalje rasle. Zbog toga su otvoreni Veterinarski fakultet u Sarajevu i Veterinarski odsek pri Biotehničkom fakultetu u Ljubljani. Bez obzira na činjenicu da su svi fakulteti bili u jednoj istoj državi i da su radili po petogodišnjem programu, nastavni planovi sva četiri fakulteta nikad nisu bili istovetni. Za

razliku od ostalih fakulteta u Jugoslaviji, Veterinarski fakultet u Beogradu je u jednom periodu imao tri odseka (Veterinarka medicina, Higijena i tehnologija namirnica, Preventivna veterinarska medicina), zatim dva (Veterinarska medicina, Higijena i tehnologija namirnica), da bi od 1999. godine studije bile jedinstvene, ali produžene na šest godina. Ponovo su skraćene na pet godina 2004. godine i po prvi put sa obavezom izrade diplomskog rada. Prema sadašnjem nastavnom planu studije ponovo traju šest godina. Pre deset godina osnovan je Departman za veterinarsku medicinu pri Poljoprivrednom fakultetu Univerziteta u Novom Sadu na kojem studije traju pet godina. I danas, opet, jedna država, dve škole, različiti nastavni planovi. Ali, to je danas. A danas nije istorija. To što je danas, biće sagledavano u neko buduće vreme.

Veterinarski fakulteti su pored školovanja veterinarara (doktora veterinarske medicine) imali i imaju različite vidove poslediplomskog obrazovanja. U prvo vreme su to bili kursevi i različiti vidovi obuke u određenoj oblasti. Kasnije su organizovane specijalističke i magistarske studije. Pre pet godina ukinute su magistarske studije, a uvedene su trogodišnje doktorske studije. Od pre dve godine, na Fakultetu veterinarske medicine u Beogradu organizuju se akademske specijalizacije u trajanju od jedne godine, a od naredne i strukovne specijalističke studije. Ali, to je danas ... ■

Prof. dr Milan Ž. Baltić

FINANSIJSKI SU NESEBIČNO POMOGLI ŠTAMPANJE OVE MONOGRAFIJE,
NA ČEMU SMO IM NEIZMERNO ZAHVALNI:

* * *

INSTITUT ZA HIGIJENU I TEHNOLOGIJU MESA, Beograd

* * *

NAUČNI INSTITUT ZA VETERINARSTVO SRBIJE, Beograd

* * *

VETERINARSKO SPECIJALISTIČKI INSTITUT „ŠABAC“, Šabac

* * *

VETERINARSKO SPECIJALISTIČKI INSTITUT „NIŠ“, Niš

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

378.6:636.09(497.11)“1936/2016”

MONOGRAFIJA Fakulteta veterinarske medicine
Univerziteta u Beogradu: 1936.-2016. / [urednici Miodrag
Lazarević, Milan Baltić ; fotografi Milica Mijačević
Carević, Ivan Miljojković, Marko Živković ; prevod
na engleski jezik Olivera Valčić, Dušica Čavdarević].
- Beograd : Fakultet veterinarske medicine, Centar za
izdavčku delatnost i promet učila, 2016 (Beograd :
Naučna KMD). - 321 str. : ilustr. ; 30 cm

Deo teksta uporedo na srp. i engl. jeziku. - Tiraž 500. -
Str. 5-6: Reč urednika ; From the Editor / Milan Ž. Baltić,
Miodrag I. Lazarević.

ISBN 978-86-80446-04-2

1. Факултет ветеринарске медицине (Београд)
а) Факултет ветеринарске медицине (Београд) -
1936-2016

COBISS.SR-ID 227274252